

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

National Office
Erasmus+UA

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ
УПРАВЛІННЯ ТУРИЗМОМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИМ
БІЗНЕСОМ
В УМОВАХ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

**МОНОГРАФІЯ
ПЕРШИЙ ТОМ**

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Jean Monnet
Programme

м. Запоріжжя
2022

УДК 338.486:330.34

*Рекомендовано до поширення через мережу інтернет
електронного випуску збірника вченою радою Запорізького
національного університету
(протокол №9 від 22 лютого 2022 року)*

Ф-79 Формування сучасних концепцій управління туризмом та готельно-ресторанним бізнесом в умовах парадигми сталого розвитку: монографія / за заг. ред. Л.В. Безкоровайної. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2022. 445 с.

Рецензенти:

*Доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національного університету «Запорізька політехніка»
Віндюк Андрій Валерійович*

*Доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової роботи
та міжнародної діяльності
Комунального закладу «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради
Гура Тетяна Євгенівна*

*Доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри професійно-
педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Сидорчук Нінель Герандівна*

Науковий редактор:

*доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи
Запорізького національного університету
Безкоровайної Лариси Вікторівни*

Монографія присвячена висвітленню актуальних питань формування сучасних концепцій управління туризмом та готельно-ресторанним бізнесом в умовах парадигми сталого розвитку.

УДК 338.486:330.34

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
РОЗДІЛ 1. ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	8
1.1 Захарова Світлана. Тренди в діяльності закладів розміщення.....	8
1.2 Конох Андрій. Сучасні тенденції розвитку готельного господарства Запорізького регіону.....	45
1.3 Конох Олена. Проблеми і перспективи розвитку гастрономічного туризму Запоріжжя.....	88
РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНІ, ІСТОРИЧНІ, ФІЛОСОФСЬКІ, ЕКОЛОГІЧНІ, ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГЕНЕЗИСУ Й РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ (РЕГІОНАЛЬНИЙ, ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ, СВІТОВИЙ АСПЕКТИ)....	127
2.1 Бортников Євгеній. Етичні підстави інноваційних стратегій маркетингової діяльності в галузі гостинності.....	127
РОЗДІЛ 3. МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ, ЛОГІСТИКА Й ЦІНОУТВОРЕННЯ В ТУРИЗМІ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СПРАВІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	161
3.1 Божук Тетяна. Анкетування як метод оцінювання дендропарків і національних природних парків у контексті концепції рекреаційно-туристичних дестинацій.....	161
РОЗДІЛ 4. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, КРЕАТИВНІСТЬ, ІННОВАЦІЙНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, КЛАСТЕРИЗАЦІЯ В ТУРИЗМІ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СПРАВІ.....	200
4.1 Микитів Олександр, Микитів Галина, Безкоровайна Лариса. Сучасна інфографіка в індустрії гостинності та туризмі.....	200

РОЗДІЛ 5. ОСНОВИ БЕЗПЕКИ В ТУРИЗМІ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СПРАВІ; ТУРИЗМ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....221

5.1 Криволапов Едуард. Проблеми забезпечення безпеки в туристичній діяльності.....221

РОЗДІЛ 6. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ НА ЗАСАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ, КРЕАТИВНОСТІ Й КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ТУРИЗМУ.....262

6.1 Безкоровайна Лариса, Венгерська Наталя, Череп Алла, Воронкова Валентина. Особливості впровадження проєкту «Диверсифікація сільського туризму через збалансованість та креативність: поширення європейського досвіду в Україні» в Запорізькому національному університеті 262

РОЗДІЛ 7. РОЛЬ ТУРИЗМУ В ПОЛІПШЕННІ СТАНУ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ, ЗБЕРЕЖЕННІ Й РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ, КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ І ТРАДИЦІЙ, ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА; ЗАСТОСУВАННІ МОДЕЛЕЙ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ».....279

7.1 Літвінова-Головань Ольга, Богатирьова Галина, Васильчук Володимир. Особливості розроблення та впровадження анімаційних програм у системі рекреаційно-оздоровчого обслуговування в туризмі та гостинності.....279

РОЗДІЛ 8. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ Й ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ.....304

8.1 Безкоровайна Лариса. Деякі аспекти організації іншомовної підготовки фахівців із туризму (на матеріалі іспанської мови) в закладах вищої освіти.....304

8.2 Люта Дарина. Характеристика наукових підходів до розуміння сутності соціального туризму в процесі формування готовності майбутніх фахівців з туризму.....333

8.3 Маковецька Наталія. Особливості антикризового менеджменту в туризмі.....	372
8.4 Сидорук Анна. Підготовка майбутніх фахівців анімаційної діяльності: зарубіжний і вітчизняний досвід.....	409

ПЕРЕДМОВА

Мета написання монографії полягає у поширенні кращих українських та європейських досвідів науковців, освітян, фахівців-практиків та здобувачів освіти щодо концепцій сталого розвитку туризму і гостинності, стратегій управління, диверсифікації та кластеризації туристичних і готельно-ресторанних послуг.

Монографія є колективною працею викладачів.

У монографії розміщено статті, в яких розкрито наукові погляди та практичні рекомендації дослідників щодо формування сучасних тенденцій керування індустрією туризму та готельно-ресторанною справою в умовах концепції сталого розвитку.

Авторами монографії є:

передмова – доктор педагогічних наук, доцент Безкоровайна Лариса;

Розділ 1: кандидат наук з державного управління, доцент Захарова Світлана; кандидат педагогічних наук, доцент Конох Андрій; кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент Конох Олена;

Розділ 2: кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент Бортников Євгеній;

Розділ 3: доктор географічних наук, професор Божук Тетяна;

Розділ 4: кандидат педагогічних наук Микитів Олександр, кандидат наук із соціальних комунікацій Микитів Галина, доктор педагогічних наук, доцент Безкоровайна Лариса;

Розділ 5: Криволапов Едуард;

Розділ 6: доктор педагогічних наук, доцент Безкоровайна Лариса, кандидат економічних наук Венгерська Наталя, доктор економічних наук, професор Череп Алла, доктор філософських наук, професор Воронкова Валентина;

Розділ 7: кандидат педагогічних наук Літвінова-Головань Ольга, кандидат педагогічних наук, доцент Богатирьова Галина, доктор історичних наук, професор Васильчук Володимир;

Розділ 8: доктор педагогічних наук, доцент Безкоровайна Лариса; кандидат педагогічних наук Люта Дарина; доктор педагогічних наук, професор Маковецька Наталя; кандидат педагогічних наук, доцент Сидорук Анна.

Автор (співавтори) несе (несуть) відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, належність останнього йому (їм) особисто та якість перекладу цитат з іншомовних джерел.

Видання здійснене в рамках проєкту Європейського Союзу за програмою Еразмус+, напрям Жана Моне, 620720-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Диверсифікація сільського туризму через збалансованість та креативність: поширення європейського досвіду в Україні» в Запорізькому національному університеті.

Підтримка Європейської Комісії у створенні цього видання не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ньому.

Publication prepared and funded under the Erasmus+ Jean Monnet Actions 620720-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Diversification of rural tourism through sustainability and creativity: disseminating European experience in Ukraine» at Zaporizhzhia National University.

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained there in.

РОЗДІЛ 3.

МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ, ЛОГІСТИКА Й ЦІНОУТВОРЕННЯ В ТУРИЗМІ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СПРАВІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Тетяна Божук,
доктор географічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка,
м. Тернопіль

3.1. АНКЕТУВАННЯ ЯК МЕТОД ОЦІНЮВАННЯ ДЕНДРОПАРКІВ І НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ

Актуальність. Туризм – складне і багатоаспектне просторово-соціо-культурне явище, яке досліджується географами, економістами, істориками, туризмознавцями та багатьма іншими науковцями. Категорія “дестинація” належить до базових у галузі туризму, що підтверджується правовими документами у сфері туризму міжнародної туристської організації (UNWTO), України і сусідніх країн. Дестинація інтерпретує територію як таку, що є метою подорожі (володіє привабливими туристично-рекреаційними ресурсами і пропонує певний набір послуг, які задовольняють попит туриста на перевезення, ночівлю, харчування, розваги тощо), і водночас характеризується з трьох основних позицій: геопросторової; економічної та маркетингової; управлінської.

Туризм, іноді, важко однозначно окреслити. Мотивація, наприклад, туристичних виїздів може бути дуже різноманітною і навіть до кінця

неусвідомленою самим туристом. Мотиви можуть бути навіть інтимними, у випадку такого опитування є загроза отримання неправдивої інформації.

Саме тому, отримана від туристів інформація, повинна інтерпретуватися з урахуванням того, що одна й та сама особа в інший час і (або) в іншому місці дала б іншу відповідь. Отримані дані варто корелювати. Незважаючи на ймовірність похибок і суб'єктивних суджень, метод опитування доцільно застосовувати.

Улюбленими місцями для відпочинку людей є сади, парки, гори, водні об'єкти, що сприяють відновленню фізичних і духовних сил.

У зв'язку з цим, рукотворні дендрологічні парки і створені природою національні природні парки є саме об'єктами проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень

Метод опитування думок споживачів використовують при потребі дізнатися у респондентів їхньої думки щодо аспекту привабливості чи оцінювання. Запитання можуть бути типу: який із двох туристичних продуктів був для Вас найбільш привабливим? Чи завдяки якій рекламі Ви маєте намір придбати туристичний продукт? Завдяки такому опитуванню можна з'ясувати думки людей щодо підвищення туристичної привабливості як турпродукту, так і території загалом.

Опитування споживачів також можна проводити за допомогою персонального (особистого) чи групового інтерв'ювання, телефоном чи поштою. Метою вивчення цього аспекту є збір даних за допомогою інтерв'ювання визначеної групи людей (вибірки, тобто сегмента населення, покликаною на цей момент уособлювати собою населення загалом). У процесі аналізу основних методів дослідження виявляють переваги й недоліки.

Головним недоліком методів опитування є їх величезна довготривалість. Особливо це стосується досліджень, які полягають у

безпосередньому вербальному контакті з респондентом, оскільки часто туристи, поглинуті відвіданням пам'яток, неохоче відповідають на запитання. Наслідком такого стану речей є те, що анкетними дослідженнями охоплені лише невеликі групи туристів.

У розробці бланків анкет використано наукові праці, присвячені методиці естетики та перцепції ландшафту; інтернет-ресурс з відгуками про найпривабливіші місця, а також картографічний і фактичний матеріал (фотоальбоми, плани, відеофільми) про особливості садово-паркового мистецтва “Софіївки” та “Олександрії”, про туристичні магніти на території НПП “Подільські Товтри”, “Нобельського” і “Гуцульщини”, неодноразові спостереження на цих територіях автором.

Мета дослідження: розробити і апробувати на прикладі двох типів об'єктів природо-заповідного фонду, що входять до складу РТДе для потреб активного відпочинку і стаціонарної рекреації анкети для оцінювання територіально-функціональної організації парків, інфраструктурного забезпечення, рекреаційно-туристичної діяльності, надання рекреаційних послуг та обслуговування екскурсантів, науково-дослідної роботи тощо.

Виклад основного матеріалу

Рекреаційно-туристичні дестинації (РТДе) – це певна територія чи акваторія, де відбувається споживання туристичного продукту, і яка задовольняє (за рахунок своєї привабливості) потреби туристів/рекреантів шляхом надання різноманітних послуг, умовами ресурсного та інфраструктурного забезпечення, а також ефективністю управління.

РТДе є просторовим вираженням цілісності процесу рекреаційного й туристичного використання території і констатацією їхнього перебування на різних стадіях розвитку: виникнення, становлення, розквіту, стагнації, занепаду, зникнення.

Авторська концепція РТДе сформульована у вигляді окремого вчення, спрямованого на доцільність обґрунтування організації територій для потреб туризму й рекреації.

Концепція РТДе є холистичною, поліструктурною і багатофункціональною, розкриває процеси взаємодії “турист – територія” за допомогою окремих (часткових) структур, які взаємодоповнюються між собою й виражаються у вигляді таких моделей: еволюційно-генетичної, функціональної, структурної, типологічної та інформаційної [2].

На прикладі двох груп рекреаційно-туристичних об’єктів: дендрологічних парків (дендропарків) і національних природних парків (НПП), які згідно з концепцією РТДе є частиною РТДе для потреб активного відпочинку і стаціонарної рекреації (входять до складу типологічної моделі) пропонуємо до розгляду розроблені варіанти анкет і апробовані на прикладі дендропарків “Софіївка” і “Олександрія”; НПП “Подільські Товтри”, Нобельського НПП і НПП “Гуцульщина”.

Однак, перш ніж представити результати проведеного дослідження, доцільно розглянути питання рекреаційних потреб нашого споживача та особливості обраних двох груп об’єктів РТДе для потреб активного відпочинку і стаціонарної рекреації.

Рекреант або турист є споживачем і одночасно тим чинником, який формує попит на певний рекреаційно-туристичний продукт. Багатогранність і різноманітність інтересів (мотивацій, цілей, можливостей), що спонукають людину до вибору того чи іншого місця або способу відпочинку, оздоровлення, організації дозвілля, залежать від її потреб, кількості вільного часу й фінансових можливостей.

Потреби людини – фізіологічні, й їх поділяють на дві підгрупи: первинні та вторинні. Первинні (психолого-фізіологічні) потреби реалізують через харчування й сон (забезпечують елементарне відтворення затрачених

фізичних і нервових сил людини) та рухливість, що впливає через м'язову активність на рівень обміну речовин і на діяльність важливих функціональних систем організму. Вторинні (духовно-інтелектуальні) – пізнання (потреби людини у накопиченні нових та поглибленні існуючих знань), спілкування (задоволення комунікативної потреби людей, тобто потреби у фізичному, психологічному, матеріальному й духовному зв'язку з іншими людьми) та оздоровлення (свідома діяльність, спрямована на відновлення сил індивіда). Ця підгрупа менш стабільна, оскільки потрапляє під вплив соціально-економічного середовища.

Автор В. Новикова стверджує, що рекреаційні потреби визначаються такими особливостями рекреантів: географічними, демографічними, соціально-економічними, медико-біологічними, психологічними й поведінковими.

Науковець В. Стафійчук [11, с. 21-22] зазначає, що вивчення рекреаційних потреб – початок відліку у виявленні закономірностей формування, функціонування й розвитку територіальних рекреаційних систем: адже саме вони визначають просторово-часову динаміку й територіальну організацію певних видів рекреаційної діяльності.

Автор Л. Черчик підтримує думку, що у класифікації рекреаційних потреб можна застосувати піраміду потреб А. Маслоу. Він вважає, що реалізація потреб не відбувається за принципом “знизу-вгору”, а кожен рекреант обирає пріоритетність реалізації потреб.

Дослідник Г.П. Науменко вважає, що туризм спроможний водночас задовольняти майже весь спектр людських потреб: від нижчого їх рівня (потреби у відпочинку, фізичному відновленні) до найвищого (духовні потреби у пізнанні та самореалізації).

Професор П.О. Масляк [6] констатує, що туристичні потреби збігаються з рекреаційними щодо “бажання до зміни місць”, потягу до

мандрівок, пізнання нового. Власне засобами задоволення потреб є різноманітні блага: туристичні об'єкти, турпродукт і послуги (за умови, що клієнт має гроші й вільний час, щоб задовольнити потреби).

Із поняттям “туристично-рекреаційні потреби” тісно пов'язані поняття “мотиви туризму”, “мотивація туризму”. Мотиви туризму – це ті спонукальні причини, які визначаються біологічними і соціальними потребами і змушують людей їх реалізовувати.

Як відомо, розрізняють культурні, природні, психологічні та економічні мотиви. До культурних належать пізнання тих елементів, які охоплюють усю культурну спадщину країни чи території дослідження – історичні місця, археологічні пам'ятки, музеї, картинні галереї, народні промисли.

Природні мотиви визначаються природними об'єктами й явищами, властивостями місцевостей, які є надзвичайно привабливими: кліматичні умови, морські узбережжя, гірські й лісові масиви. Вони відіграють важливу роль у визначенні певних видів туризму (зимового чи літнього); задовольняють психологічні й біологічні потреби населення урбанізованого середовища, що гостро потребують відпочинку, розваг і зміни звичного способу життя. Психологічні мотиви пов'язані з потребою пізнання нових місць (також залежать від фінансових можливостей туриста). Економічні мотиви містять вартість перебування у туристичних центрах, вартість подорожі, відіграють важливу роль у формуванні дешевих турів, суттєво впливають на поведінку туристів із середніми доходами.

Усю сукупність рекреаційно-туристичних потреб людини можна реалізувати через надання відповідного спектра рекреаційно-туристичних послуг на відповідних територіях.

Науковець С. П. Кузик [5, с. 40-43] розглядає потреби у туризмі як такі, що визначаються впливом багатьох чинників: соціально-економічних, демографічних, соціально-психологічних і природно-географічних.

Серед соціально-економічних чинників важливе місце займають реальні доходи, бюджет вільного часу, рівень освіти, професія й навіть соціальний статус. Демографічні чинники впливають на формування обсягу туристичних потреб і його динаміки. Соціально-психологічні чинники зумовлюють спосіб життя і стереотипну поведінку у вільний час потенційного туриста, взаємопов'язані з традиціями та ментальними особливостями.

Окрім означених чинників, на формування потреб потенційного туриста можуть суттєво впливати природно-географічні чинники, а саме – стан навколишнього середовища та місце проживання, а також особливості ландшафтів і природно-кліматичні умови.

Не меш важливими питаннями є особливості РТДе для потреб активного відпочинку та стаціонарної рекреації.

Крім активного відпочинку, існує чимало споживачів, які надають перевагу так званому пасивному відпочинку або різноманітним рекреаційним заняттям. Перелік типів елементарних рекреаційних занять і типів рекреаційної діяльності є доволі різноманітним.

До ресурсного забезпечення РТДе для потреб стаціонарної рекреації належать (за класифікацією О. Бейдика [1]) природно-географічні й антропогенно-географічні ресурси (рис. 1).

До антропогенно-географічних ресурсів належать природоохоронні території різного статусу. Адже саме у зонах стаціонарної та регульованої рекреації існує можливість здійснення рекреаційно-туристичної діяльності.

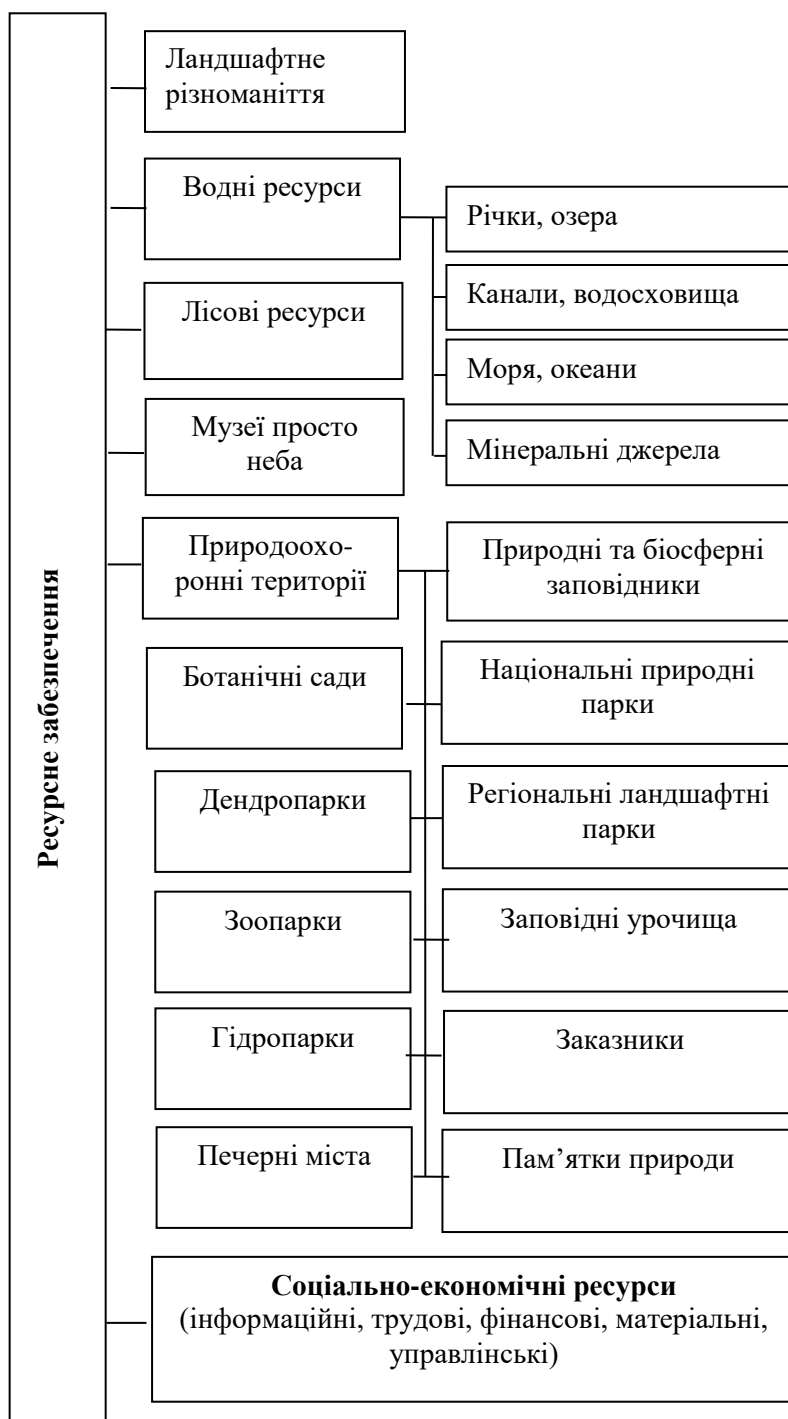

Рис. 1. Ресурсне забезпечення РТДе для потреб активного відпочинку та стаціонарної рекреації

Аналогічно, можна назвати й об'єкти природо-заповідного фонду, які також переважно є ресурсним забезпеченням для РТДе для потреб активного літнього відпочинку (національні, регіональні ландшафтні чи дендрологічні парки).

На зазначених типах природоохоронних територій, зокрема, у зонах стаціонарної й регульованої рекреації, сформовано туристичну інфраструктуру й систему надання послуг.

Конкретно-дестинаційні послуги РТДе для потреб стаціонарної рекреації передбачають: надання екскурсійної, розважальних програм, прокату засобів пересування (велосипед, велорікші), трансферу електромобілем у межах дестинації тощо.

Для вивчення й узагальнення теоретичних і методичних підходів до оцінювання вище названих груп об'єктів РТДе респондентами застосовано метод соціологічного опитування (анкетування), який дозволяє за допомогою запитань, що задаються, збирати інформацію, констатувати думки і пояснювальне опитування.

З усіх видів опитування фактичне опитування відзначається перевагами. Запитання “Яким видам рекреаційно-туристичної діяльності Ви надаєте перевагу?” вимагає від респондента точної відповіді. Таке опитування дає непогані результати, незважаючи на те, що може бути неточність даних або необ'єктивність респондентів, чи їхнє бажання створити найкраще враження.

Анкета може бути одним із засобів при проведенні досліджень у галузі туризму, причому анкета є дуже гнучким інструментом дослідження, тому що можна поставити запитання різними способами. Анкета складається з низки запитань, на які респондент повинен дати відповідь.

Анкета повинна бути ретельно розроблена, апробована, усі виявлені недоліки анкети ліквідовуються ще до того як вона отримає широке використання.

При підготовці анкети варто працівникам туристичної галузі співпрацювати із соціологами, які допоможуть сформулювати перелік запитань, визначити їх форму і порядок розташування. Серед типових помилок трапляються такі: сформульовані запитання не мають однозначної відповіді; або відповідь може бути такою, яку респондент не бажає озвучити; можуть виникати труднощі при однозначній відповіді; можна не отримати відповіді на ті запитання, які належать до обов'язкових. Запитання, що не є дуже важливими для цілей дослідження, повинні бути усунені, тому що вони затягують процедуру опитування.

Форма запитання також може вплинути на відповідь респондентів. У маркетингових дослідженнях виділяють два типи запитань: закриті й відкриті.

Закрите запитання охоплює всі можливі варіанти відповідей і респондент обирає той один варіант, який вважає доцільним.

Можливість відповідати респондентам своїми словами (не вибираючи із заготовленого) дає відкрите запитання. Відкриті запитання можуть бути подані в різних формах.

Такий спосіб дає кращий результат, оскільки респонденти нічим не обмежені при відповіді на запитання. Цей підхід добре застосовувати на пошуковому етапі дослідження, коли необхідно встановити, що думають люди, не визначаючи, яка кількість з них думає так чи інакше. З іншого боку, закриті запитання допомагають одержати відповіді, які можна досить легко інтерпретувати і формувати банк даних.

При формулюванні запитань важливо звертати увагу на використання простих, однозначних і зрозумілих слів, які не впливають на напрямок відповіді; слід провести апробацію анкети.

Особливої уваги вимагає також визначення послідовності розташування запитань в анкеті. Перші запитання повинні породжувати інтерес у респондентів, далі в логічній послідовності формулюються наступні запитання, важкі чи незручні запитання, чи запитання особистого характеру варто ставити наприкінці, щоб респонденти не встигли замкнутися в собі.

Анкета, як правило, складається з трьох частин: вступної, основної і завершальної.

У вступній частині чітко окреслюють мету дослідження, заздалегідь висловлюють подяку респондентам і вказують чіткі інструкції щодо її заповнення.

Наприклад, “Шановний рекреанте! Залишіть, будь-ласка, свої письмові враження про перебування на території _____ національного природного парку, анонімно заповнивши анкету” або “Шановний відвідувачу! Вельми просимо пройти запропоноване анонімне анкетування щодо Вашого перебування на території дендропарку _____. Ми цінуємо Ваш час і будемо дуже вдячні за пропозиції щодо покращення нашої роботи! Ваша думка є дуже важливою! Щиро дякуємо!”.

У завершальній частині анкети, як правило, міститься інформація від респондентів.

Наприклад, “Вельмишановний рекреанте! Тут ви можете записати свої запитання, побажання, пропозиції щодо роботи _____, його інфраструктурного забезпечення, рекреаційної і наукової діяльності, надання інформації та туристичного обслуговування екскурсантів” або “Вельмишановний рекреанте! Нижче на сторінці Ви зможете написати

запитання, побажання та пропозиції, які у Вас виникли під час перебування щодо територіально-функціональної організації парку, інфраструктурного забезпечення, рекреаційно-туристичної діяльності, надання рекреаційних послуг та обслуговування екскурсантів, науково-дослідної роботи тощо”.

На завершення обов’язково потрібно висловити вдячність. Наприклад, “Щиро вдячні за Ваші відповіді! Ваша думка для нас дуже важлива!”

Основна частина анкети безпосередньо охоплює низку послідовних запитань, відзначається загальними та унікальними запитаннями.

До загальних питань, які можемо поставити респондентам, на нашу думку, варто віднести такі:

Вкажіть Вашу стать

- чоловіча   жіноча

Вкажіть Ваш вік:

- Менше 18 років
 18-25 років
 25-45 років
 45-55 років
 Старші 55 років

Образ туриста/рекреанта можна охарактеризувати загалом як любителя природи. Для визначення типу споживача було застосовано методику виділення за типами емоційного сприйняття ландшафту, розроблену М. Гродзинським і О. Савицькою [3].

До якого емоційного типу за сприйняттям ландшафту Ви належите? (вказуйте Ваш тип у відповідній клітинці)

урбанізований пастораліст (прихильно ставиться і до міських, і до природних ландшафтів, відчуває їх красу; полюбляє “виїзди на природу”; подобаються ландшафти парків і зелених зон, дратують антропічні місця, як наприклад, лінії електропередач, смітники);

□ пасторальний шукач комфорту (з позитивом сприймає природні та наближені до них ландшафти, де можна гарно і комфортно відпочити без ризику для життя і неприємностей; естетичну насолоду отримують від мальовничих ландшафтів, напіввідкритих природних ландшафтів із місцями-схованками, панорамами та проспектами; у місті найбільше любить парки та лісопарки; улюбленим для сприйняття є ландшафтний парк у англійському стилі);

□ пасторальний шукач стимулу (перевагу віддає природним ландшафтам, як правило, гірським – величним і екстремальним, незвичним, раніше незвіданим або тим, які йому добре відомі, щоразу збуджують і приносять гострі відчуття; не сприймає і навіть ставиться іронічно до цікавих міських ландшафтів і агроландшафтів);

□ урбанізований шукач комфорту (найкраще сприймає міський ландшафт, оснащений усіма благами і вигодами міського життя; цінує впорядкованість конфігурації ландшафту, охайність; таємничість і складність ландшафту сприймається негативно, скептично ставиться до природного ландшафту і видів діяльності “на природі”, за винятком природи власної дачі, яку комфортно впорядкував);

□ урбанізований шукач стимулу (з приємністю сприймає величні та незвичні міські ландшафти, одержує велику насолоду від сприйняття та відчуття великих міст (як наприклад Париж, Лондон та ін.); розрізняють два типи: архаїстичні та технократичні);

□ архаїстичний урбанізований шукач стимулу (особливо теплі почуття одержує від сприйняття давніх історичних міст (як наприклад ландшафт Вавеля та Старого міста у Кракові – рай, ландшафти нової забудови цього міста – пекло); найбільше цінує таємничість міського ландшафту, його різноманіття та складність, що надає йому позитивного стимулу);

технократичний урбанізований шукач стимулу (мегаполіс із його таємничістю, новизною, оригінальними сучасними дизайнерськими рішеннями ландшафту є оптимальним; набагато привабливішим для нього є ландшафт аквапарку із штучними водоспадами та гірками, ніж ландшафт мальовничої природної річкової долини);

самотній пастораліст (надає перевагу природним ландшафтам, насиченим схованками, затишними місцями, де можна усамітнитися; особливе значення мають ландшафти із водними об'єктами, що характеризуються повільною течією, які допомагають зосередитися на власних думках, відволіктися від обтяжливих проблем, відновитися після стресу; у місті любляють мало відвідувані парки та затишні сквери).

Чи Ви вперше перебуваєте на території парку _____?

так   ні

Чи сподобалась Вам екскурсія парком _____?

так   ні

Які рекреаційні послуги сьогодні пропонують у _____? (назвіть їх)

Які, на Вашу думку, послуги та розваги для рекреантів варто впроваджувати на території парку _____ у майбутньому? (назвіть їх)

Чи маєте Ви бажання відвідати ще раз парк _____?

так   ні

Чи змогли б Ви рекомендувати своїм рідним і друзям відвідати парк ?

так   ні

Унікальні запитання впливають із особливостей того чи іншого туристичного об'єкта. Наприклад, при розробці бланку анкети дендропарку “Софіївка” (варіант I) подано вибір відповідей на такі питання (Додаток А):

Що викликає найбільше захоплення (диференціація з-поміж десяти типів об'єктів);

Які частини парку найпривабливіші (вибрати з-поміж 15-ти запропонованих);

Які водні об'єкти найбільше вразили (вибрати з-поміж 11-ти запропонованих);

Який грот найбільше запам'ятався (з-поміж восьми запропонованих);
який павільйон найбільше сподобався (з-поміж чотирьох запропонованих);

Які місточки викликають найбільшу естетичну насолоду (з-поміж шести запропонованих);

Яка статуя найцікавіша (з-поміж 12-ти запропонованих);

Які об'єкти викликають відчуття гармонії (з-поміж 14-ти запропонованих).

До кожного із досліджуваних об'єктів можна поставити свої питання, розробити градацію оцінювання найбільш цікавих його локацій чи видів ресурсів.

Саме тому, пропонуємо до розгляду ці унікальні питання, вміщені безпосередньо у бланках анкет чи їхні фрагменти, а також приклади зафіксованих відповідей респондентами, що загалом дає можливість наочного ознайомлення із територією дендропарків “Софіївка” (Додаток А), (Додаток Б) і “Олександрія” (Додаток В), (Додаток Г); НПП “Подільські Товтри” (Додаток Д), “Нобельським” (Додаток Ж) і “Туцуньщина” (Додаток З).

Дендрологічні парки належать до об'єктів природно-заповідного фонду, мають наукове, пізнавальне та рекреаційне значення; створені з метою збереження та вивчення різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій у штучно створених умовах.

На території України налічують 35 дендрологічних парків. До найвідоміших належать: Березнівський державний дендрологічний парк, Веселі Боковеньки, Олександрія, Софіївка, Тростянець, Устимівка та ін.

На прикладі двох із них: “Софіївки” та “Олександрії” розроблено бланки анкет, проведено соціологічне опитування і подано приклади заповнених бланків чи їх фрагментів нижче.

Дендрологічний парк “Софіївка” НАН України (Умань, Україна) – пам’ятка ландшафтного типу світового садово-паркового мистецтва кінця XVIII – першої половини XIX ст.; належить до одного зі Семи чудес України. На території дендропарку росте понад 2000 видів дерев і кущів (місцевих та екзотичних).

На території дендрологічного парку “Софіївка” простежується п’ять архітектурно-планувальних зон [7]:

I – від входу до павільйону Флори, займає головну алею з прилеглими до неї схилами;

II – центральна частина парку навколо Нижнього ставу з облаштованими на різних рівнях оглядовими майданчиками, терасами, й краєвидом на водойму й на фонтан “Змія”;

III – займає замкнутий простір із Єлисейськими полями й розташована між Нижнім і Верхнім ставами;

IV – представлена ділянкою Англійського парку з партерним амфітеатром;

V – репрезентує природний пейзаж, властивий для Центральної України.

Додаток А

ФРАГМЕНТ БЛАНКУ АНКЕТИ ДЕНДРОПАРКУ “СОФІЇВКА”
(ВАРІАНТ I)

Що у Вас викликає найбільше захоплення? (у клітинках підпишіть цифри від 1 до 10, 1 – найбільше захоплення, 2 – значно менше..., 10 – найменше захоплення)

павільйони, альтанки

гроти

мости

скульптури

скелі

алеї

каскади, водоспади, фонтани,

галявини

джерела

рослинність

стави і водойми

Які частини парку є для Вас найбільш привабливими? (у клітинках підпишіть цифри від 1 до 15, 1 – найбільш приваблива, 2 – значно менше..., 15 – найменш приваблива)

Мала Швейцарія

долина Велетнів

каскад, басейн і альпінарій у

площа Зборів

Малому саду

Елісейські поля

Темпейська долина з річкою

Критський лабіринт

Кам'янка

Верхній став і

Нижній став і водограй

Амстердамський шлюз

“Змія”

острів Анти-Цирцеї

урочище “Звіринець”

(Кохання)

☐ Мертве озеро з підземною річкою Стікс	☐ Грекова балка
☐ Партерний амфітеатр	☐ поляна Дубинка із Китайською альтанкою

Які водні об'єкти справили на Вас найбільше враження? (у клітинках підпишіть цифри від 1 до 11, 1 – найбільше враження, 2 – значно менше..., 11 – найменше враження)

☐ Женевське озеро	☐ джерело “Срібні струмочки”
☐ Нижній став і водограй “Змія”	☐ джерело Гіппокрени
☐ Верхній став і Амстердамський шлюз	☐ джерело “Залізна рура”
☐ Мертве озеро з підземною річкою Стікс	☐ водограй “Семиструмін”
	☐ Великий водоспад
	☐ басейн “Золоті рибки”
	☐ каскад “Три сльози”

Який грот Вам найбільше запам'ятався? (у клітинках підпишіть цифри від 1 до 8,

1- найбільше запам'ятався, 2 – значно менше ..., 8 – найменше запам'ятався)

☐ Дзеркало Діани	☐ Локетек
☐ Тантала	☐ Горішок
☐ Західний	☐ Каліпсо
☐ Південний	☐ Фетіди

Який павільйон Вам найбільше сподобався? (у клітинках підпишіть цифри від 1 до 4, 1 – найбільше сподобався, 2 – значно менше сподобався..., 4 – найменше сподобався)

☐ Флори	☐ рожевий на острові Анти-
☐ Фазанник	Цирцеї (Храм Афродіти)
☐ храм Вести	

Які місточки викликають у Вас естетичну насолоду? (у клітинках підпишіть цифри від 1 до 6, 1 – найбільша насолода, 2 – значно менша..., 6 – найменша насолода)

☐ Венеціанський	☐ місток Нижнього ставу
☐ білий	☐ місток квітів
☐ дерев'яний в Темпейській долині	☐ чортів

Яка статуя є для Вас найбільш цікавою? (у клітинках підпишіть цифри від 1 до 12, 1 – найбільш цікава, 2 – значно менше ..., 12 – найменш цікава)

☐ Алегорична статуя Зима	☐ Аполлона Флорентійського – покровителя мистецтв
☐ фракійського співця Орфея	☐ Венери-купальниці
☐ давньогрецького драматурга Евріпіда	☐ Венери Медиційської
☐ міфологічного троянського царевича Паріса	☐ бюст Платона
☐ міфологічного бога Меркурія – покровителя мистецтв, ремесел и торгівлі	☐ бюст Арістотеля
	☐ бюст Гомера
	☐ Амура

Які об'єкти викликають у Вас відчуття гармонії? (у клітинках підпишіть цифри від 1 до 14, 1 – найбільш гармонійний, 2 – значно менше ..., 14 – найменш гармонійний)

☐ павільйон Флори	☐ родинне дерево
☐ Храм Афродіти (рожевий павільйон на острові Анти-Цирцеї)	☐ Кавказька гірка, Левкадська скеля і острів Лесбос
☐ грот Фетіди	☐ Тераса Муз
☐ Тарпейська скеля	☐ каскад “Три сльози”
☐ джерело “Срібні струмочки”	☐ грот “Дзеркало Діани”
☐ Венеціанський місток	☐ Великий водоспад
☐ Китайська альтанка	☐ Партерний амфітеатр

Згідно з опрацьованими анкетами, на території парку “Софіївка” пропонують екскурсійне обслуговування, послуги закладів розміщення (готель) і закладів харчування (кафе, ресторан), транспортне обслуговування (електробус, їзда верхи, катання в кареті), відвідування музею, придбання сувенірної продукції (у тому числі літератури та відео-матеріалів про парк), а також катання на човнах і катамаранах.

Проблеми, які існують на території “Софіївки”: забруднення водойм, незадовільна робота санвузлів, недостатня кількість смітників тощо.

Додаток Б

ФРАГМЕНТ ЗАПОВНЕНОЇ АНКЕТИ ДЕНДРОПАРКУ “СОФІЇВКА”
(ВАРІАНТ II)

Вкажіть Вашу стать

чоловіча   + жіноча

До якого емоційного типу за сприйняттям ландшафту Ви належите?

+ самотній пастораліст (надає перевагу природним ландшафтам, насиченим схованками, затишними місцями, де можна усамітнитися; особливе значення мають ландшафти із водними об’єктами, що характеризуються повільною течією, які допомагають зосередитися на власних думках, відволіктися від обтяжливих проблем, відновитися після стресу; у місті любляють мало відвідувані парки та затишні сквери);

Чи Ви вперше перебуваєте на території парку?

+ так   ні

Чи сподобалась Вам екскурсія?

+ так   ні

Що Вам найбільше запам’яталося під час перебування на території дендрологічного парку?

Найбільше сподобалась Східна частина парку, де розташовані гранітні сходи, які ведуть до гrotів Локетек та Горішок. Вишуканні Єлисейські поля. На схід від Єлисейських полів знаходиться найбільший висічений у природній скелі гrot.

Які послуги сьогодні пропонують на території дендрологічного парку?
(назвіть їх)

Проводяться кваліфіковані екскурсії українською, англійською, польською, французькою та німецькою мовами, можна здійснити катання на човні по підземній річці Ахерон. Катання на катамаранах по Верхньому ставу, прогулянки на паромі та на пароплаві “Софія”, катання на конях – верхи та в кареті, в зимовий період – це також катання на санчатах, на санях, запряжених трійкою коней, катання на лижах.

Які, на Вашу думку, послуги та розваги для рекреантів варто впроваджувати на території дендрологічного парку у майбутньому? (назвіть їх)

реалізація живих квітів, вирощених у власному розсаднику та розарію, а також консультації з їх вирощування;

встановлення фотоавтоматів;

організація каси попереднього продажу квитків на автобуси і потяги;

облаштування камери зберігання особистих речей відвідувачів парку;

Яке враження у Вас викликало відвідання дендрологічного парку?

Чудове місце! Великий простір та прекрасні види!

Чи маєте Ви бажання відвідати ще раз дендрологічний парк?

+так ні

Чи змогли б Ви рекомендувати своїм рідним і друзям відвідати дендрологічний парк?

+Так ні

Як Ви оцінюєте умови відвідування і місце надання послуг?

Погано

+Добре

Відмінне

Оцініть зручність розташування і доступність інформації на території музею (карта розташування експозицій, покажчики, таблички, вивіски)

Від 1 до 10

_8_

Чи задовільняє Вас асортимент сувенірної продукції на території парку?

+Так ні

Чи зручна транспортна доступність?

+ Зручно Незручно

Чи належне інфраструктурне забезпечення для туристів?

+Так

ні

Прошу назвати, що Вам не сподобалось на території дендрологічного парку

На території парку “Софіївка” респондентам не сподобалися: забруднені водойми, засмічені газони, недопалки цигарок, незадовільна робота установ санітарного обслуговування, влаштування пікніків на газонах і вживання спиртних напоїв.

У майбутньому вони пропонують: збільшити бюджет парку, урізноманітнити сувенірну продукцію, збільшити тривалість часу перебування на території парку (щоб усе почути, побачити і встигнути сфотографуватися), збільшити кількість видів рослин і озеленити парк квітами різного періоду цвітіння, продовжити робочий час екскурсодів, прибрати територію і збільшити кількість електромобілів.

Ваші побажання і пропозиції

Респонденти пропонують у майбутньому на території дендрологічного парку побудувати дитячий майданчик, освітити парк і проводити вечірні екскурсії, організувати фестиваль, відтворити у театралізованих виставах сцени з минулого життя господарів парку Потоцьких, а також збільшити кількість човнів.

Дендрологічний парк “Олександрія” має найбільшу площу серед дендропарків України та розташований по обидва боки річки Рось. Площа дендропарку “Олександрія” за останні роки неухильно збільшилася: в 2005 р. він займав 201,5 гектарів (і вже тоді був найбільшим), а в 2008р. вже мав 297 гектари. 2009 року парку передали лісове урочище Голендерня і парк виріс ще на 108 га (загалом 405,6 га). Отже, територія парку має дві складові: історичне ядро садово-паркового ансамблю та нещодавно приєднані ділянки природного парку [4].

На території парку “Олександрія” є 6 типів садово-паркових ландшафтів: лісовий, парковий, лучний, садовий, регулярний та альпійський.

Площа декоративних водойм парку становить 21 га. Стару частину парку перетинають чотири балки, у трьох з яких створено каскади ставків, що живляться джерельною водою. Загальна довжина алей і доріжок становить понад 20 км. На півдні парку протікає річка Рось, а з північної сторони пролягає дорога Біла Церква – Сквиря.

Незначну площу парку займає колишній кар'єр та природні виходи гранітних порід. Крім великої кількості джерел і ставків, на території парку є свердловини із радоною водою.

Багатий видовий склад рослинного фонду усього парку слугує моделлю планетарного масштабу, бо містить рослини, що ростуть в тайзі, зоні мішаних лісів, лісостепу та степу. Саме завдяки знайомству з ландшафтними композиціями березового гаю, природної діброви, суходільних лук, альпійських гірок, заплави річки, ставків і боліт, закладаються наукові уявлення про еталонні ділянки природних зон, про різницю між ландшафтами, які нас оточують, і які були в недалекому минулому, про вразливість екологічних систем, про вплив антропогенного навантаження на дику природу.

Об'єкти екологічного туризму – пам'ятки природи, заповідні урочища, скелі, джерела уже є прикладом народних екологічних традицій, а заповідні природні об'єкти, пристосовані до туризму, отримують більшу рекреаційну, виховну, освітню і культурну цінності, тому що сприяють збереженню зразків природних і культурних ландшафтів в зоні традиційного розселення людини.

Зокрема, рекреаційна музейна цінність дендропарку включає:

Археологічні пам'ятки – залишки неолітичної стоянки людини, частина “Змієвих валів” XII ст. Потребує свого ознаменування і цікавий історичний об'єкт, який зберігся з 1702 р. на Палієвій горі – вали та рови табору козаків Семена Палія. Події Паліївщини мали соціально-політичне значення, і могли б вшановуватися в театралізованому святі;

Архітектурні споруди власне самого парку, що збудовані у XVIII-XIX ст. та музей парку, де можна ознайомитись із історією створення парку, його науковою та виробничою діяльністю, а також із скульптурними творами італійських майстрів, експозицією картинної галереї.

За результатами опитування можна зробити висновок, що потенційними рекреаційно цікавими об'єктами парку є водоймища і садово-паркове мистецтво, респонденти-рекреанти дендропарку найбільше оцінили джерела, скелі, мости, гроти і деякі статуї.

Незважаючи на те, що рослинний світ парку є досить цікавим і різноманітним, мало респондентів знають про його унікальність та природоохоронний статус.

Також опитування показало, що туристичний потенціал парку може бути збільшений, якщо облаштувати місця для відпочинку комфортніше, встановити фонтани з питтєвою водою, запустити оренду велосипедів, збільшити перелік туристичних послуг та екскурсій.

Нижче наводимо два варіанти (Додаток В), (Додаток Г): фрагмент заповненої анкети дендропарку "Олександрія" (містить 15 питань) та результати виконаного опрацювання відповідей респондентів (анкета охоплювала 13 питань закритого типу).

У обох варіантах анкети також були питання, що потребували відкритих відповідей, базуючись на власних спостереженнях і вподобаннях респондентів.

Додаток В
ФРАГМЕНТ ЗАПОВНЕНОЇ АНКЕТИ ДЕНДРОПАРКУ
"ОЛЕКСАНДРІЯ" (ВАРІАНТ І)

Вкажіть Вашу стать

чоловіча   жіноча

До якого емоційного типу за сприйняттям ландшафту Ви належите?
(вказуйте Ваш тип у відповідній клітинці)

урбанізований пастораліст (прихильно ставиться і до міських, і до природних ландшафтів, відчуває їх красу; полюбляє “виїзди на природу”; подобаються ландшафти парків і зелених зон, дратують антропічні місця, як наприклад, лінії електропередач, смітники);

Чи бували Ви коли-небудь на території дендропарку?

так ні

Чи сподобалась Вам екскурсія?

так ні

Що Вам найбільше запам'яталося під час перебування на території дендрологічного парку?

Найбільше запам'яталася колонада “Луна”, центральна частина парку. У звіринці мені найбільше запам'яталися білий верблюдо та кенгуро-альбінос. А також наша екскурсовод, завдяки якій екскурсія була цікавою і я жодної хвилини не нудьгувала.

Які враження у Вас викликало відвідання дендропарку “Олександрія”?

Я в захопленні від різноманіття флори парку. Тут вдалося повністю відволіктися від буденних проблем і забути про них, відновити душевну гармонію і насолодитися прекрасними краєвидами.

Що у Вас викликає найбільше захоплення?

Це мережа алей, які прикрашені парковою архітектурою і скульптурою: “Романтичні руїни”, “Китайський місток”, джерело “Лев”, а особливо – колонада «Луна». Мене вразило те, що слово, яке я сказала пошепки в одному кінці колонади можна почути в протилежному.

Які частини парку є для Вас найбільш привабливими?

Центральна частина парку та звіринець, оскільки я дуже велика любителька тварин.

Які об'єкти викликають у Вас відчуття гармонії?

Бронзові і мармурові скульптури, вази, декоративні композиції з великих брил та штучних земляних підвищень.

Які рекреаційні послуги сьогодні пропонують на території дендропарку? (назвіть їх)

Послуги харчування в ресторані “Олександрія”, організація екскурсій, літні школи та табори, дні Здоров’я, легкоатлетичні кроси, звіринець.

Які, на Вашу думку, послуги та розваги для рекреантів варто впроваджувати на території дендропарку в майбутньому? (назвіть їх)

На мою думку, можна спробувати ввести тут послугу професійного фотознімання на території парку.

Чи маєте Ви бажання відвідати ще раз дендрологічний парк “Олександрія”?

так   ні

Чи змогли б Ви рекомендувати своїм рідним і друзям відвідати дендропарк “Олександрія”?

так   ні

Чи було те, що Вам не сподобалось на території дендропарку?

Ні, я залишилася всім задоволена

Ваші побажання і пропозиції

Бажаю Вам вдячних і щирих клієнтів, розвиватися надалі і тримати хороший темп! Ви віддані своїй справі і це викликає щире захоплення. Процвітання Вам!

Додаток Г

Результати відповідей респондентів на питання (Варіант II)

Питання анкети	Відповіді респондентів	
	Більше респондентів	50% Менше респондентів
Як часто Ви відвідуєте парк? (питання для місцевих)	1-2 рази в тиждень	1-2 рази в місяць
Візит до парку____	Вперше	Повторно (13%)
Які частини парку є для Вас найбільш привабливими?	Східна	Західна, Північна
Який об'єкт на Вашу думку є найкрасивішим?	Колонида "Луна", "Китайський місток"	Урочище "Палієва гора", сад "Мур", інші
Яка частина парку Вас приваблює найбільше?	Ставки і сади	Монументальні споруди і архітектурні пам'ятки
Чи відомі Вам значення рослинного світу парку?	Ні, не помічаю нічого особливого	Так, знаю багато видів рослин
Яка статуя є для Вас є найбільш цікавою?	"Три грації" (Антоніо Канова), "Хлопчик із собакою" та "Хлопчик із луком"	Скульптура "Упокорювання" Октавіан Август
Які об'єкти викликають у Вас відчуття гармонії?	"Ротонда"	сад "Мур"
Чи вважаєте Ви даний об'єкт туристично цікавим і значущим?	Так	Ні (3%)
Чи повернулися б Ви знову сюди?	Так	Ні (6%)
Чи вважаєте Ви ціну вхідного квитка прийнятною?	Так	Ні (8%)
На скільки Ви оцінюєте надання туристичних послуг на території парку? (10 балів)	Більше 6 балів	Менше 5 балів – 25% опитаних
Як Ви оцінюєте доглянутість, охайність, чистоту парку (10 балів)	Більше 7 балів	Менше 5 балів – 10% опитаних

Якщо розглянуті вище дендропарки мають штучний характер походження, тобто сформувалися в результаті антропогенної діяльності, то національні природні парки належать до створених природою. На сьогодні в Україні відомі 53 національні природні парки. Кожен із них характеризується своїми географічними особливостями, однак всі вони виконують природоохоронну, екопросвітницьку, рекреаційну функції.

До розгляду пропонуємо розроблені анкети на прикладі трьох НПП, які репрезентують Поділля, Полісся і Карпати.

НПП “Подільські Товтри” є найбільшим у Європі. Відзначається унікальною геологічною будовою і формами рельєфу, аналог якого спостерігається у США (Великий Каньйон, Йосеміт) і Великобританії. Найбільш привабливими туристичними локаціями є: Бакотська затока, Смотрицький каньйон, Китайгородське відслонення, печера “Атлантида” (має три яруси), Совий яр, Кармалюкова гора, Вербецькі товтри (“Чотири кавалери”), Івахновецькі товтри та ін. [10].

Назва Нобельського НПП походить від озера Нобель – найбільшої водойми Рівненської області і справжньої перлини Українського Полісся. Окрім нього, до складу парку входить ще 11 озер та 5 річок. Особливо мандрівникам подобаються озера Острівське і Засвітське, які завдяки високому вмісту гліцерину, мають м’яку та свіжу воду. Водойми парку багаті рибою, а навколишні ліси – ягодами і грибами.

Нобельський національний природний парк – один із небагатьох куточків України, де збереглися природні екосистеми, які не зазнали відчутного втручання людини [8].

НПП “Гуцульщина” розташований у мальовничій лісистій частині Покутсько-Буковинських Карпат. Саме тут найповніше збереглися прадавні самобутні ремесла, промисли, традиції, звичаї унікального етносу гуцулів. Ця територія відзначається великою історико-культурною цінністю, своєрідністю природи, багатством і різноманіттям рекреаційних ресурсів [9].

Додаток Д

ФРАГМЕНТ АНКЕТИ НПП “ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ”

З якою метою Ви відвідували НПП “Подільські Товтри”?

Активний відпочинок

Пасивний відпочинок

Оздоровлення

Ділова зустріч

Чи хотіли б Ви відвідати ще раз НПП “Подільські Товтри”?

Так

Ні

Якщо ні, то чому?

Які об’єкти на території парку Ви мали змогу відвідати? (виберіть, ті клітинки, які відповідають відвіданому об’єкту)

Печера “Атлантида”

Чотири кавалера

Совий яр

Бакота

Кармалюкова гора

Оцініть привабливість наведених вище об’єктів (5 – дуже сподобалося, 1 – не сподобалося взагалі)

Печера “Атлантида”

Чотири кавалера

Совий яр

Бакота

Кармалюкова гора

Які рідкісні види тварин Вам вдалося побачити у НПП “Подільські Товтри”?

Підковоніс малий

Нічниця велика

Пірникоза мала

Боривітер звичайний

Які послуги на території парку Ви використовували?

Сплав на байдарці по Дністру;

Політ на повітряній кулі;

Похід екостежкою навколо Китайгороду;

Кінна прогулянка.

На скільки Вас вразили обрані послуги? (оцініть від 1 до 5)

Сплав на байдарці по Дністру;

Політ на повітряній кулі;

Похід екостежкою навколо Китайгороду;

Кінна прогулянка.

Які рекреаційні послуги загалом пропонуються у НПП “Подільські Товтри”?

Чи задоволені Ви послугами, які надавалися на території парку?

Оцініть якість наданих послуг на території НПП “Подільські Товтри”
(оцініть цифрами від 1 – дуже погано до 5 – дуже добре)

1

2

3

4

5

Чи змогли б Ви рекомендувати НПП “Подільські Товтри” друзям,
рідним, знайомим?

Так

Ні

Додаток Ж
ФРАГМЕНТ ЗАПОВНЕНОЇ АНКЕТИ НОБЕЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Ваша стаття

чоловіча

жіноча

Чи бували Ви раніше на території Нобельського національного природного парку? Якщо так, то що змінилося з того часу?

так

ні

що змінилося? На той час територія ще не мала статусу НПП.

Чи виправдала Ваші очікування екскурсія Нобельським НПП?

на 100%

цілком задовільно

є деякі претензії

не виправдала

Яке з природних утворень, розташованих на території НПП, Ви оцінили б найвище, а якому б присвоїли меншу кількість балів? (поставте числа від 1 до 4, де 1 – найвища оцінка, а 4 – найнижча).

Нобельське озеро 1

Засвітське озеро 4

Острівське озеро 2

Велике озеро 3

Що Вам найбільше сподобалося в Нобельському озері?

навколишня природа

водне плесо

прогулянка на човнах

прогулянка на острові

інше _____.

Чим Вас вразило Засвітське озеро?

піщані дюни

риболовля

дика природа

рослинність

інше _____.

Яке враження справило на Вас Острівське озеро?

озеро надихає до життя

просто позитивне

не справило ніякого враження

навіює сум

інше _____.

Чи порадите Ви своїм знайомим, друзям відпочивати на озері Великому?

так, пораджу, адже тут вода містить лікувальні мінерали і гарна природа, також можна рибалити

ні, не буду радити, тому що відпочинкова територія не у відповідному стані

так/ні (ваше бачення) _____.

Що Ви хотіли б сказати про Вузькоколіїну залізницю Антонівка – Зарічне?

це дуже цікавий і цінний туристичний об'єкт;

виникло нестерпне бажання проїхатися потягом “Кукушка”;

гордість, що на території нашої держави проходить найдовша в Європі вузькоколіїнка;

при спогляданні з'явилося почуття жалюгідності;

все перебуває в аварійному стані і потребує великих коштів на реставрацію;

на жаль, в той час не проїжджав потяг;

інше.

Враження від монастиря в селі Ніговищі

позитивні

нейтральні

негативні

Які рекреаційні послуги на сьогодні пропонують в Нобельському НПП?

Спеціалізованих рекреаційних послуг на території НПП поки що не надають, хіба екскурсивод-любитель. Можна займатись самоорганізованим відпочинком на пляжі, рибалкою, гуляти хвойними лісами. Можна винайняти човен у місцевих жителів.

Які на Вашу думку послуги та розваги для рекреантів варто впровадити на території Нобельського парку?

Оренда інвентарю для берегового і водного спорту; професійні екскурсійні послуги; оренда наметів, грилю, барбекю; заклади харчування з wi-fi; послуги фотографа; ятки із товарами першої необхідності тощо.

Чи маєте Ви бажання ще неодноразово відвідати Нобельський НПП?

так

ні

Чи порекомендуєте Ви Нобельський НПП для відвідання своїм родичам і друзям?

так

ні

Про які негативні сторони Нобельського НПП Ви могли б написати?

Погані дороги, а подекуди і відсутність доріг з твердим покриттям; в деяких частинах відсутність мобільного зв'язку; нема санітарних точок.

Ваші побажання і пропозиції:

Оскільки територія нещодавно стала національним природним парком, то бажаю адміністрації парку скористатися всіма можливими перспективами

Нобельського НПП на користь місцевих жителів, державі і на отримання приємних вражень та покращення здоров'я рекреантам!

Додаток 3

ФРАГМЕНТ ЗАПОВНЕНОЇ АНКЕТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ “ГУЦУЛЬЩИНА”

Вкажіть Вашу стать

чоловіча   + жіноча

До якого емоційного типу за сприйняттям ландшафту Ви належите?
(вказуйте Ваш тип у відповідній клітинці)

+ пасторальний шукач комфорту (з позитивом сприймає природні та наближені до них ландшафти, де можна гарно і комфортно відпочити без ризику для життя і неприємностей; естетичну насолоду отримують від мальовничих ландшафтів, напіввідкритих природних ландшафтів із місцями-схованками, панорамами та проспектами; у місті найбільше любить парки та лісопарки; улюбленим для сприйняття є ландшафтний парк у англійському стилі);

Чи Ви вперше перебуваєте на території парку ?

+ так   ні

Чи сподобалась Вам екскурсія?

+ так   ні

Що Вам найбільше запам'яталося під час перебування на території парку?

Найбільш мені запам'яталися краєвиди, багатство рослинного світу, культура даної місцевості.

Які рекреаційні послуги сьогодні пропонують на території парку?
(назвіть їх)

Науково-просвітницький центр та метеомайданчик

Еколого-пізнавальні стежки

Туристично-мистецький комплекс “Маєток святого Миколая”

Які, на Вашу думку, послуги та розваги для рекреантів варто впроваджувати на території парку у майбутньому? (назвіть їх)

Гадаю не менш важливою послугою було б ознайомлення дітей з природою. Виділення 1-2 днів, просто розповідати й прищеплювати любов та турботу про природу дітям, давати розуміння про відповідальність кожного з нас.

Які враження у Вас викликало відвідання парку?

Парк дуже спокійний, мальовничий. Перебуваючи на території парку відчувається умиротворення, захоплення (культурою).

Чи маєте Ви бажання відвідати ще раз природний парк?

+ так ні

Чи змогли б Ви рекомендувати своїм рідним і друзям відвідати парк?

+так ні

Як ви оцінюєте послуги від 1 до 5?

4

Прошу назвати, що Вам не сподобалось на території природного парку?

Деякі віддалені частини парку є недоглянутими.

Ваші побажання і пропозиції

Бажаю процвітанню парку. Усі хто дбає про тамтешню природу – молодці.

Для опрацювання анкет і виявлення зв'язків та взаємозалежностей між перевагами й поведінкою туристів застосовують статистичні методи (середня зважена, стандартні відхилення тощо), а також параметричні методи (кореляція, регресія), аналіз варіантів і непараметричні тести [5].

Висновки

Запропонована методика оцінки РТДе для потреб активного туризму і стаціонарної рекреації дозволила розробити рекомендації щодо формування набору додаткових послуг, враховуючи тип емоційного сприйняття довкілля туристом, і пропонувати їх реалізацію на прикладі дендропарків “Софіївка” і “Олександрія”, національних природних парків: “Подільські Товтри”, “Нобельського” і “Туцульщина”.

При пояснювальному опитуванні респонденти виступають як репортери. Наприклад, їх просять пояснити, чому вони прийняли саме це рішення (тобто, чому вони надають перевагу таким видам рекреаційних занять), чому вони вибрали певну країну (регіон) для проведення свого відпочинку, чому вибрали саме цей засіб розміщення тощо. Це у свою чергу дає зрозуміти, на що звертають увагу туристи і відповідно до цього формувати пропозиції, які їх зацікавлять [195].

Якщо на запитання “що?” респонденти відповідають точно і без зволікань, то при відповіді на запитання “чому?” може виникати збентеження. Отже, напрошується висновок про доцільність одержання даних за допомогою методу опитування, використовуючи при цьому фактичне опитування чи опитування думок і застосовуючи глибше інтерв’ювання чи психологічне вивчення з метою одержання відповідей на запитання “чому?”.

У проведенні наукового дослідження застосовано тип соціологічного опитування – анкетне роздавальне гомогенне (усі респонденти відповідали на одні й ті самі питання), анонімне. На нашу думку, власне такий метод дослідження рекреаційних територій зможе забезпечити об’єктивну картину сприйняття об’єктів різними емоційними типами туристів; розробникам рекреаційних послуг – пропонувати відповідний рекреаційний продукт, враховуючи при цьому специфіку перцепції довкілля певними типами відвідувачів (наприклад, різні схеми екскурсій із відповідною деталізацією на одних об’єктах і можливо дуже поверхневою інформацією – про інших).

Кожна із представлених анкет охоплювала різну кількість питань, однак було декілька, які – потребували відповіді “так” або “ні”; характеризували персональні особливості респондентів (стать і емоційний тип сприйняття ландшафту); вимагали вибору розташування певних об’єктів (із числа запропонованих) у порядку того, що найбільше й що найменше сподобалося; пов’язані із власними спостереженнями респондентів і висловлюванням думки щодо сучасного стану рекреаційно-туристичної діяльності на території дендропарків чи НПП та пропозицій на майбутнє тощо.

Кожен рекреант визначав, до якого емоційного типу за сприйняттям ландшафту належить, користуючись запропонованою короткою характеристикою, яка описувала вісім типів (за методикою М. Гродзинського і О. Савицької). На формування типу споживача (туриста/рекреанта), крім рекреаційно-туристичних потреб, наявності вільного часу й фінансових можливостей, впливають соціально-культурні чинники і статево-вікові особливості.

У подальших дослідженнях із зазначеної тематики варто було би провести на території об’єктів дослідження опитування рекреантів середнього й похилого віку, порівняти отримані відповіді з результатами цього дослідження. Безумовно, цікавими й потрібними були би аналогічні дослідження на території інших дендрологічних і національних природних парків, оскільки туристичні локації заслуговують на те, щоб продовжувати залишатися у структурі пізнавальних туристсько-екскурсійних маршрутів, що сприятиме розширенню освітнього світогляду співвітчизників та осмислення ними ролі й значення природної та історико-культурної спадщини у формуванні духовних засад української державності, вихованні національної самосвідомості прийдешніх поколінь, а також надання рекреаційно-туристичних послуг зарубіжним гостям.

Використана література

1. Бейдик О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування – К.: КНУ, 2002. – 234 с.
2. Божук Т. Рекреаційно-туристичні дестинації: теорія, методологія, практика– Львів: Український бестселер, 2014. – 468 с.
3. Гродзинський М. Д. Естетика ландшафту: навч. посіб. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2005. – 183 с.
4. Державний дендрологічний парк “Олександрія”. Національна академія наук: веб-сайт. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000168> (дата звернення 21.04.2022)
5. Кузик С. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід: монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 254 с.
6. Масляк П. О. Рекреаційна географія: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
7. Національний дендрологічний парк “Софіївка”. Софіївка: веб-сайт. URL: <https://www.sofievka.org/> (дата звернення 18.05.2022)
8. Нобельський національний природний парк. Природно-заповідний фонд України: веб-сайт. URL: <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyku/nobelskyu-natsionalnyu-pryrodnyu-park/> (дата звернення 23.05.2022)
9. Національний природний парк “Гуцульщина”: веб-сайт. URL: <https://nnpf.if.ua/> (дата звернення 29.05.2022)
10. Національний природний парк “Подільські Товтри”: веб-сайт. URL: <https://www.nprptovtry.org.ua/> (дата звернення 06.06.2022)
11. Стафійчук В. І. Рекреалогія: навч. посіб. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с. (дата звернення 10.06.2022).

Наукове видання
(українською мовою)

**ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ УПРАВЛІННЯ
ТУРИЗМОМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИМ БІЗНЕСОМ
В УМОВАХ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Монографія
Перший том
за загальною редакцією
доктора педагогічних наук, професора Л.В. Безкоровайної

Редактор Л.В. Безкоровайна
Технічний редактор Л.В. Безкоровайна
Коректор А.О. Осаул

**Підписано до друку 21.12.2021.
Формат 60*90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 16,3.
Замовлення № 65. Наклад 300 прим.**

**Запорізький національний університет
69600, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Жуковського, 66**

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2952 від 30.08.2007 р.**